

דף כח.

עין משפט א.ב.ג.

י"ד סימן רלב סעיף יד

עין בסעיף הקודם

עין משפט ד.

ח"מ סימן שסט סעיף ב.ז.ח.ט

ב. אסור ליהנות בדבר הגזול אפי' לאחר יאוש^ז, והוא שיודע בודאי שדבר זה היא הגזילה עצמה. כיצד ידע שבהמה זו גזולה אסור לרכוב עליה או לחרוש בה, גזל בית^ח או שדה אסור לעבור בתוכה או ליכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ואם דר בה חייב להעלות שכר לבעלים, אם עשויה לשכר.

ג. גזל דקלים ועשה מהם גשר אסור לעבור עליו^ט וכל כיוצא בזה.

הגה: מ"מ אם מסר הגשר לרבים מותר ליהנות^י ממנו שהרי ישנו יאוש עם שינוי רשות.

ב. ד. מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהם גשר מותר לעבור עליו, אפי' שציוה המלך לעבדיו לכרות מכל אחד ואחד דבר ידוע והלכו עבדיו וקרתו הכל מאחד מותר^י.

וה"ה אם הרס בתים ועשה דרך או חומה מותר ליהנות בה, וכן כל כיוצא בזה שדין המלך דין הוא והוא שיהיה מטבעו^ל יוצא באותם הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה ארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם

ז. דיאוש לבד לא קני כמבואר בסי' שני^ג ובסוכה ל' ע"ב, ומה שאמרו בב"ק קי"ג ע"ב דינא דמלכותא דינא דילמא מייאשי מינייהו, שם ישנו יאוש ושינוי רשות שמסר לרבים, כ"כ ה"ה שם בפ"ה מגזילה הלכה ב'.

ח. דקרקע אינה נגזלת, בב"ק קי"ז ע"ב וכחכמים.

ט. ואע"ג דזה שינוי מעשה והוא לבדו קונה, כתב ה"ה דזה חוזר לברייתו, כמו שנתבאר בסי' ש"ס סעיף ח'.

י. כ"כ ה"ה שם בפ"ה.

כ. דשלוחי דמלכא כמלכא שם בגמ'.

ל. שם ברמב"ם הלכה י"ח, וכמ"ש בריש מגילה בעדיין לא יצא. גאון אות ט'.

והם לו עבדים ואם לא כן הרי הוא כגזלן בעל זרוע.

ז. י. מלך שהטיל מס על בני העיר או על כל איש ואיש דבר קצוב משנה לשנה, או על כל שדה וגזר שכל מי שיעבור על הדבר ילקחו כל נכסיו לבית המלך אינו גזל^מ, וישראל שגבה אותם למלך אינו בחזקת גזלן והרי הוא כשר ובלבד שלא יוסיף ולא ישנה ולא יקח לעצמו כלום.

ח. יא. מלך שכעס על אחד מעבדיו מבני המדינה ולקח שדהו או חצירו אינו גזל ומותר ליהנות בה, והלוקחה מהמלך הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו^נ, אבל מלך שלקח שדה או חצר של אחד מבני המדינה שלא ע"פ הדינים שחקק הרי זה גזלן והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו. כללו של דבר כל דין שיחקק אותו המלך לכל, ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל, וכל שיקח מאיש אחד בלבד שלא כדת הידוע אלא חמס את זה הרי זה גזל.

הגה: חקק חוקים לבעלי אומנות בלבד כגון למלוה בריבית, י"א דלא אמרינן בזה דינא דמלכותא הואיל ואינו חקוק לכל^ס.

הגה: י"א דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא במסים התלויים בקרקע כי המלך גוזר שלא ידורו בארצו כי אם בדרך זה, אבל בשאר דברים אין דינא דמלכותא^ע. ויש חולקין וסוברים דאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר^פ, וע"כ המלוה על המשכון יכול למוכרו אחר שנה, הואיל דכן הוא דינא דמלכותא וכן עיקר.

ט. יב. גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס קצוב ממכרן ממכר^צ,

מ. שם ברמב"ם הלכה י"ב, מגמ' בב"ק קי"ג ע"ב.

נ. שם ברמב"ם הלכה י"ג וכתב ה"ה שהרי הרוגי מלכות נכסיהן למלך, כמו שאמרו בסנהדרין מ"ח ע"ב.

ס. ממהרי"ק שורש ס"ו.

ע. הרא"ש בפ"ד דנדרים בשם מהר"ם ומרדכי בפ' הגזול בתרא.

פ. מרדכי בשם התוס' ות"ה סי' ש"ט, ועיין בסי' שנ"ו סעיף ד'.

צ. רמב"ם שם בהלכה י"ד וכתב ה"ה מפורש מב"ב נ"ה ע"א, ועיין בסי' ס"ח מדינא דמלכותא וגם בסי' ק"ד סעיף ב'.

אבל מס שעל כל איש ואיש שאינו גובה אלא מאדם עצמו, אם מכרו את שדהו לגבות מס זה אינו מכר אלא אם היה דין המלך כן.

עין משפט ה.ו. חו"מ סימן שס"ט פ"ה ו

ח. בד"א שהמוכס יש לו דין כלסטים, בזמן שהוא גוי ק או אפי' ישראל ועמד מאליו, או עמד מטעם המלך אבל אין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה, אבל מוכס שעשהו המלך שיטול דבר קצוב והעמיד ישראל לגבותו למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזלן משום דדינא דמלכותא דינא. ולא עוד אלא שהמכריח ממכס זה עובר על לא תגזול ר מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהוא מלך ישראל בין מלך גוי ש.

ט. ה"ה אם ישראל קנה המכס מהמלך, וישראל מכריח עצמו ממנו הרי זה גוזל הישראל שקנאו מהמלך ת. אבל אם קנאו גוי מהמלך, מותר להכריח ממנו משום דהוי הפקעת הלואתו שמותר במקום שאין חילול השם.

הגה: ובישראל שקנאו מהמלך דאסור להכריח ממנו י"א, דאפי' יודע שהישראל לוקח יותר מן הקצבה מ"מ אסור להכריח ממנו דבר הקצוב

ק. שם ברמב"ם הלכה י"א וכתב ה"ה שדעת הרמב"ם כשהמוכס גוי אע"פ שהוא עומד מטעם המלך מסתמא הרי הוא כמוכס שאין לו קצבה שסתמו שיותר מן הדין הוא נוטל ופירש הברייתא בדף קי"ג ע"א ואוקימתא דרב אשי במוכס גוי.

ר. שם בגמ' ולהכריח מכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא.

ש. וכתב בפעמוני זהב דמדברי מר"ן ומור"ם כאן מוסכם דאסור לגנוב מכס המלך אפי' גוי, והביא דעת גדולים שפסקו כדעת הר"ן דס"ל דגם מכריח המכס מן המלך גוי הוי כהפקעת הלואתו דמותר באין חילול ה', וטעמו דראה רוב העולם מנהגם נהוג להכריח מן המכס.

ת. כ"כ הרא"ש בסוגיא שם והר"ן בפ"ג דנדרים דף כ"ח ע"א בשם התוס', אבל אם קנאו גוי מותר משום הפקעת הלואתו וכדמסיק שם בב"ק קי"ג ע"ב ופי' רש"י שם הפקעת הלואתו שאין גוזלו ממש שרי, כי אין חילול ה' כגון שטוען נתתים לאביך ומת אביו דלא יודע הגוי אם משקר הוא, וכה"ג הוא במכס. וכתב הכ"מ מאחר שאין המלך מפסיד בזה ואם יודע הדבר לא יהיה לו הקפדה וסכנת נפשות.

דהוי כגוזל מן הגזולן א דאסור.

הגה: וי"א דאפי' אם המוכס ישראל אם לא קנאו לעצמו רק גובה למלך אסור להבריה מכח דינא דמלכותא, מ"מ אם אדם מבריה אין למוכס לכוף אותו ליתן דהוי כהפקעת הלואתו דמותר, ומ"מ אם יש בזה יראת המלך ודאי יכול לכוף אותו ב.

יו"ד סימן רלב פעיף יד

עיין לעיל דף כז: עין משפט ו

הו"מ סימן רז פעיף ד

עין משפט ט.

ד. המוכר סתם אע"פ שהיה בלבו שמפני דבר מסויים הוא מוכר, ואע"פ שנראים הדברים כן אינו חוזר שהרי לא פירש, ודברים שבלב אינם דברים ב, ואפי' שאמר לפני המכירה שעל דעת לעשות כך וכך הוא מוכר ד כיון שבשעת המכירה לא אמר אינו כלום.

הגה: אבל אם ישנה אומדנא דמוכח נתבטל המקח ה.

הגה: וי"א דבמתנה ו' דברים שבלב הוו דברים.

א. וכתב בסמ"ע ס"ק י' שנראה דבמקום שהמוכסין מאמינים לאחרים במה שהם מצהירים שאין להם סחורה אלא כו"כ אז מותר לשנות ולומר להם באופן שלא יפסידו לתת יותר ממה שחייבים ע"פ מה שקצוב.

ב. כ"כ הר"ן בפ"ד דנדרים שם.

ג. רמב"ם פי"א ממכירה הלכה ט', והוא מקידושין מ"ט.

ד. כ"כ ה"ה בשם המפרשים ושזה דעת הרמב"ם והטור.

ה. תוס' בכתובות צ"ז ע"א ד"ה זבין והרא"ש כלל פ"א סי' א'.

ו. הטעם דדוקא במכר שקיבל המעות מסתמא גמר ומקנה אם לא שפירש שעל דעת כן, אבל במתנה אומדן דעת כל שהוא מבטל. סמ"ע ס"ק י'.

עין משפט י.

יר"ד סימן רל סעיף א

א. מתירין שבועות ונדרים אפי' נשבע בהזכרת השם ז'.

הגה: מ"מ לא ישאל עליו לכתחילה אלא מדוחק ח'.

הגה: כל נדר שיש בהתרתו נידנוד עבירה אין להתירו ט'.

הגה: י"א אם נשבע שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכרו אין במכירתו כלום י'
כיון שעבר על שבועתו.

ז. מנדרים כ"ב ע"ב, ומשבועות כ"ז-כ"ח. והגם שמתירין מ"מ יש להטיל על הפרוצים
בנדרים להתענות בה"ב ולתת מעות לצדקה לדבר מצוה כדי שלא יזלזלו בנדרים
ושבועות, וכתב הש"ך וכן נכון לעשות.

ח. או לצורך מצוה. ש"ך ס"ק ב'.

ט. עיין בסי' רכ"ח סעיף ט"ו.

י. ובחור"מ סי' ר"ח כתב הרמ"א בסתם דמכירתו מכירה, ובסמ"ע פסק שם כי"א של כאן
דאין מכירתו מכירה, והב"ח פסק דזה ספיקא דינא והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן
עיקר. ש"ך ס"ק ד'.

ובריב"ש בתשובה בח"א סי' פ"ה כתב בשם הגאונים הזהירו בהיתר שבועות ונדרים שאין
ראוי להתירם בזה"ז כי אם לדבר מצוה כגון דבר שיש בו תקנה או עשיית שלום בין איש
לאשתו או שלום הציבור. באר הגולה.